

Margaret Thatcher i islandsk udgave

Alternativerne i weekendens valg på Island er indkomspolitik og nyliberalisme

Af
THRØSTUR HARALDSSON

Om morgenen den 5. oktober tydede intet på, at denne dag ikke ville gå ind i historien som en ganske almindelig fredag på Island. Men om aftenen gik den løs. Fjernsynets udsendelse blev afbrudt og en journalist meddelte, med et slet skjult smil, at Socialdemokratiets altingsgruppe havde besluttet at melde sig ud af regeringen. Derved var der sat et punktum for en centrum-venstre regerings godt et-årig stormfulde liv.

SDs begrundelse for denne overraskende beslutning var, at regeringen ikke havde nedkæmpet den løbske inflation, og at partiets forslag om drastiske indgreb i økonomien ikke havde vundet genlyd hos de øvrige regeringspartier, Fremskridtspartiet og Folkealliancen.

Det vakte stor opsigt, at SD ønskede at sprænge regeringen på netop det tidspunkt, fordi det er helt sikkert, at partiet vil gå tilbage ved et nyvalg, sandsynligvis langt tilbage. Der opstod mange forklaringer, nogle af dem ganske sjove, som f.eks. at partiet er af samme natur som lemningerne: når stammen når et vist antal, opstår der panik i rækkerne, og hele flokken styrter i havet kun for at drukne.

Et er dog klart: partiets højrefløj var blevet træt af at samarbejde med Folkealliancen. Den ville nu realisere en gammel drøm: at genoprette samarbejdet der havde fungeret gnidningsløst hele vejen op gennem tresserne. Men SP ville ikke lade drømmen gå i opfyldelse før efter et nyvalg. Partiet ønskede at forbedre sin position i Altinget, og det følte, at tiden var moden for en stor valgsejr.

Den uforståelige inflation

Inflationen har i løbet af 70'erne kostet tre regeringer

livet. Alligevel er det som om ingen kan forklare, hvorfor den altid skal være fire eller fem gange så stor som i resten af den vestlige verden. I tresserne lå den på over 10 procent og efter oliekrisen i 1973-74 har den ligget på 30-50 procent. Nu ser det imidlertid ud til, at den vil nå nye ukendte højder: de sidste prognoser siger over 60 procent og muligvis helt op til 80 procent.

Den mest udbredte forklaring er teorien om »den onde spiral«, dvs. vekselvirkningen mellem løn- og prisforhøjelser. I denne sammenhæng er dyrtidsreguleringen af lønnen en populær skydske. Den er for tiden meget mere dækkende end den danske. Gang på gang er den blevet angrebet af forskellige regeringer, hvad der har medført enorme svingninger i reallonnen.

I centrum-højre regerings levetid (1974-78) gik den ned med op til 20 procent om året de første par år, hvorefter fagbevægelsen gik kraftigt til modangreb og fremtvang en stor reallovsforbedring i 1977. Denne overenskomst var imidlertid helt urealistisk, ifølge regeringen, der gjorde et stort indhug i den ved hjælp af lovindgreb. Det medførte stor uro på arbejdsmarkedet i foråret 1978 og regeringens sviende nederlag ved valget i juni samme år.

Samarbejde på trods

I dannelsen af centrum-venstre regeringen sidste efterår spillede LO-toppen en stor rolle. Efter mange års samarbejde mellem SD og de borgerlige kræfter indenfor LO, opstod der enighed mellem SD og Folkealliancen FA — der til sammen har flertal i LO-toppen — efter LOs kongres i 1976. De to partiers repræsentanter indenfor LOs hovedbestyrelse nærmest tvang partiernes altingsgrupper til at danne en »arbejderregering«.

Det blev dog hurtigt klart, at dette samarbejde hvilede på et meget spinkelt grundlag. Årsagen var, at indenfor SDs altingsgruppe var partiets højrefløj dominerende, og den har meget lidt tilovers for FA. Der gik også kun nogle få måneder indtil den første alvorlige krise opstod. Det lykkedes dog statsminister Olafur Johannesson — der kommer fra Frem-

ISLANDER SÄRBAR over for inflationen, fordi landet er afhængig af et enkelt erhvervs indtjening: fiskeriet. Det tegner sig for 70 procent af eksport-indtægterne.

skridtspartiet at holde sammen på regeringen og bringe den til enighed om en række økonomiske foranstaltninger.

Disse indebar bl.a. indkomspolitik. LO gik ind for at begrænse de overenskomstmæssige forhøjelser af basislønnen. Dyrtidsreguleringen forblev intakt på nær ét punkt. Den er nu knyttet til den anden store inflationsfaktor: udenrigshandelen. Den islandske økonomi er nærmest en monokultur, med fisken som den altdominerende eksportvare. Derfor er økonomien meget følsom overfor svingninger i fiskepriserne på de internationale markeder, specielt det amerikanske som ofte har vist sig meget ustabil. Nu skal dyrtidsreguleringen sammenkøbes med disse svingninger og også med importens prisudvikling. Det betyder, at hvis fiskeprisen går ned og olieprisen op, så bliver dyrtidsportionerne mindre, og omvendt.

Men uenigheder var der nok af. SD lægger ikke skjul på at partiet vil dyrtidsreguleringen til livs. Det vil FA derimod ikke høre tale om. Et andet stridspunkt er, hvor høje rentesatser skal være (på Island er de største banker stats-ejede). SD vil indføre det som

de kalder »realistiske« renter, dvs. de skal altid være højere end inflationsraten. I modsat fald, siger de, føler folk ingen trang til at spare op ved at sætte deres penge i banken. FA modsætter sig højere rentesatser (de ligger nu på 30-40 %). Det er som at smide olie på inflationsbålet, siger partiet.

Dertil kommer, at SD har forsøgt at fremtvinge nedskæringer på statsbudgettet og afskaffelse af de omfattende subsidier på landsbrugsvarer. FA har den stik modsatte politik. Partiet vil i kraft af forøget beskatning af arbejdslivet og de bedre stillede forbedre de lavest lønnedes levevilkår.

Nyliberalisme og Milton Friedman

Mens regeringens samarbejdsgrundlag således efterhånden smuldrer, skete der ting og sager indenfor det store oppositionsparti, Selvstændighedspartiet.

Denne politiske kolos — Islands største parti igennem et halvt århundrede — har hidtil baseret sin styrke på en bred henvisning til alle samfundslag. Selv om det altid har været et udpræget arbejdsgiverparti, er det lykkedes partiets ledere at realisere sloganet om, at indenfor partiets vægge er der

plads til alle klasser. SP har altid haft en bred opbakning blandt bønderne og arbejderne — f.eks. er det islandske HK helt og holdent i SPs hænder og partiet har to ud af femten pladser i LOs hovedbestyrelse.

I de sidste år er der vokset en ny generation op indenfor partiet. De er tilhængere af Milton Friedmans monetarisme og de har rejst nyliberalismens flag. Disse unge mennesker er efterhånden blevet modne og nu har de fået deres gennembrud i partiet. Nu skal den satans stat beskæres og markedets kræfter få deres ubetingede frihed til at udfolde sig.

Opmunret af regeringens sammenbrud og den europæiske højrevind, fremsatte partiet det mest konsekvente reaktionære valgprogram, der nogensinde er set i Islands efterkrigshistorie. Partiet fik for alvor blod på tanden da en opinionsundersøgelse gav det absolut flertal i Altinget. Nu skulle der regeres på Island. Nedskæringer på statsbudgettet på over 10%, statsaktier i industrien sættes på udsalg, afskaffelse af en række skatteformer der letter skatte trykket på arbejdslivet og de bedre stillede (skatte trykket er i forvejen meget lavere end i de fleste lande i Vest-Europa), statsforetagender som post og telegraf, havnevesen, vejvesen etc. skal udliciteres osv.

I det hele taget ligner programmet Margaret Thatchers politik til forveksling. På den anden side har partiet konsekvent nægtet at præcisere, hvilke områder der skal ram-

mes af nedskæringerne. Enkelte partikandidater har dog snakket om at lade patienter betale en del af deres hospitalsophold og visse dele af uddannelsessystemet er også blevet truet. Og selvfølgelig skal statens monopol på radioudsendelser afskaffes.

Disse drastiske nedskæringer vil uden tvivl føre til arbejdsløshed — noget som ikke har belastet det islandske samfund i nævneværdig grad i det sidste årti. Det vil partiet møde med en storstilet indførsel af udenlandsk kapital i form af energikrævende industri. I forvejen er der tre store fabrikker i landet, hvor en stor del af kapitalen er på udenlandske hænder. For at demonstrere hvilken indflydelse udenlandsk kapital kan have på den islandske lilleput-økonomi, kan der tilføjes, at over en årrække slutte én eneste aluminiumsfabrik over halvdelen af al elektricitet fremstillet i landet, mens prisen som fabrikken betalte kun udgjorde 10% af elværkernes samlede indkomster.

Skuffende valgkamp

Selve valgkampen har på den anden side ikke været nogen ubetinget succes for SP. Indre stridigheder og magtkampe førte til splittelse af partiet, og i to af landets syv valgkredse opstiller utilfredse partimedlemmer deres egne lister. Det er dog helt klart, at partiet vil gå frem ved valget, men udsigterne til absolut flertal er forfaldet.

Det står lige så klart at SD går tilbage. Partiets enorme fremgang ved valget i fjor var især udtryk for protest mod den foregående regering. Partiet diskede op med mange nye ansigter og de tiltrak en masse unge og omflakkende vælgere. Dertil kommer, at mange af SPs vælgere stemte på SD for at straffe deres parti — det er en tilbagevendende tendens i islandsk politik, der opstod i tresserne.

Det er derimod meget svært

Islandske partier

Det islandske Althing har 60 pladser. Det største parti er *Selvstændighedspartiet* (SP) med 20 mandater og en tredjedel af stemmerne. Ved valget i 1974 fik partiet 44 procent og 25 mandater.

Dengang dannede SP regering med *Fremskridtspartiet* (FP), et centrumparti med rødder i bondestanden og andelsbevægelsen. Dette parti gik tilbage ved sidste valg fra 17 mandater til 12 og det er nu Altingets mindste med 18 procent af stemmerne.

Socialdemokratiet (SD) oplevede en kolossal fremgang ved sidste valg. Partiet — der står langt til højre for det danske søsterparti — vandt hele 9 mandater og

har nu 14 og 22 procent af stemmerne.

Landets nuværende næststørste parti er den socialistiske *Folkealliancen* (FA) med 14 mandater og 23 procent af stemmerne. Hvis man skulle placere FA på den politiske arena i Danmark ville den strække sig over SF og ind i midten af SD. Partiet har forbindelser med de eurokommunistiske partier og det er det største parti indenfor fagbevægelsen med 6 ud af LOs hovedbestyrelses 15 medlemmer.

Ved valget i 1978 gled et mindre socialdemokratisk parti ud af Altinget. Det opstiller ikke nu, men har opfordret sine vælgere til at stemme enten på FA eller FP.

at forudse, hvordan de øvrige to partier klarer den. Folkealliancen nød også godt af den proteststemning, der herskede ved sidste valg. Men partiet har haft en støt fremgang ved samtlige valg fra 1971. Dertil kommer, at partiet sandsynligvis får en stor del af de stemmer der i fjor faldt på et lille socialdemokratisk parti, der nu er ud af islandsk politik.

Det er heller ikke nogen men opgave at gætte på, hvilke partier der vil danne Islands næste regering. Den eneste mulighed for at Folkealliancen blander sig i regeringsdannelsen ville være, hvis partiet sammen med FP opnåede flertal, men

det er ikke sandsynligt. SD har på forhånd udelukket FA som samarbejdspartner.

Det mest sandsynlige er, at SP indgår i regeringssamarbejde, enten med FP eller SD. I så fald bliver partiet dog nødt til at sluge en stor del af sit militante program.

Thrøstur Haraldsson er islandsk journalist, bosat i Århus.

Mikhail Stern, August Stern

Seksuallivet i Sovjetunionen

Samfundskritik
377 sider. 128,00
Borgen

MÜESLI

Den originale schweiziske

BIRCHERMÜESLI

fås med og uden sukker

REFORMHUSET

RAKOSTDEPOTET A/S

Skindergade 14 - 1159 København K

Tlf. (01) 15 00 62

NOAH

Noah arbejder for at forbedre det levende miljø ved aktivt at bekæmpe miljøødelæggelsen og dens årsager — og anvise alternativer.

Bliv aktiv i NOAH.

NOAH ER OGSÅ ET FORLAG

BESTILLINGSLISTE:

NOAH's EMNESERIE

2. Energiudvikling i økosystemer. 185 sider. Pris kr. 26,-. En grundbog om økologi og samfund.

3. Om grænser for vækst. 48 sider. Pris kr. 7,-. Økologi og klassekamp.

4. Bly, ressource, forbrug, forurening. 232 sider. Pris kr. 26,-. Et væld af oplysninger.

5. Det industrialiserede landbrug. 120 sider. Pris kr. 18,-. Om uheldige aspekter ved udviklingen inden for dansk landbrug.

8. Arbejdsmiljø 1. 112 sider. Pris kr. 26,40. Samfund og arbejdsmiljø.

9. Arbejdsmiljø 2. 120 sider. Pris kr. 26,40. Sundhedsfarer i arbejdsmiljøet.

BØRNEBØGER

Vandet løber rundt. 28 sider. Pris 26,-. Om vandets kredsløb og forurening forårsaget af mindre børn.

Børn, biler og byer. 72 sider. Pris kr. 30,-. Tilgængeligt for børn, fordi de altid får skylden i trafikken og det egentlig er de voksne der skulle have den.

For ca. 10-16 år.

ANDRE BØGER

Nogle oplysninger om den jord, vi sammen lever på. 144 sider. Pris kr. 15,-. En god introduktion til alle de emner NOAH arbejder med.

Det kunne være skønt. 104 sider. Pris kr. 10,-. Om trafik, bilen og byen i tekst og billeder.

Vandforurening. 48 sider. Pris kr. 7,-. Om ferskvandsforurening og om at lave sin egen forureningsundersøgelse.

Beboeraktioner. 320 sider. Pris kr. 60,-. Bolig og miljøkamp i København.

Ressourcer-byplanlægning. 24 sider. Pris kr. 8,-. Artikel-samling.

NOAH's sanghæfte 2. 28 sider. Pris kr. 8,-. Miljø og forureningsangange med noter og bekræftninger.

OM MAD

Mad og lov. 88 sider. Pris kr. 30,-. Levedsmiddelloven set fra forbrugernes synsvinkel.

Lidt om mad. 24 sider. Pris kr. 7,-. Om ernæringslære og opskrifter på sunde retter.

Om sovl, smag, farve, nitrit, fedt — i maden. 12 sider. Pris kr. 3,-. Kritik af tilsætningsstoffer i maden.

Madproblemer. NOAH 23/24 rev. 36 sider. Pris kr. 10,-. Om sultproblemer, råvarerproduktion og tilsætningsstoffer.

GENBRUG

Genbrug! 144 sider. Pris kr. 15,-. Forslag til kommunalt genbrugssystem.

Produktion — forbrug — genbrug. Elevehæfte. 16 sider. Pris kr. 5,-.

NOAH 41/42 — Tema: Genbrug. 32 sider. Pris kr. 8,-.

INGEN REKLAMER TAK

DET ER SPILD AF PAPIR

stk. Ingen reklamer tak

åkr. 5,-.

NOAH-BLADET

Tidsskriftet NOAH udkommer ca. hver 6. uge og omhandler alle de emner NOAH arbejder med. Tegn abonnement fra december: NOAH 66 — 70 kr. 35,-.

STØT NOAH

Bliv medlem af NOAH's støttekræds. Det koster kr. (mindst) 50,- for et år.

Yderligere oplysninger om organisationen NOAH bedes medsendt.

Navn _____

Adresse _____

Postnr./by _____

☐ Check vedlagt ☐ Regning ønskes

Sendes til: NOAH, Rådhusstræde 13, 1466 K.

Stærk stigning i Pentagons budget

Carter vil betale høj pris for SALT og forberede militære indgreb i den tredje verden

Carter-administrationen vil lade næste års militærbudget stige med mellem 5 og 7 procent. I årene indtil 1985 vil stigningen blive på 4 til 5 procent. Den omtalte stigningstakt er efter inflationens indvirkning er fraregnet.

Både New York Times og Associated Press kunne fredag samstemmende bringe disse oplysninger med kilde henholdsvis i administrationen og senatet. Selve forslaget til ny finanslov fremlægges først i januar, men allerede i næste uge får nogle af Kongressens medlemmer foreløbige tal.

New York Times kan oplyse, at højtstående medlemmer af administrationen har forhandlet med senator Sam Nunn og forhenværende udenrigsminister Henry Kissinger om budgettets størrelse. Begge har under SALT-debatten lagt vægt på, at de

militære budgetter steg kraftigt, hvis de skulle støtte traktaten. En stigning på 5 procent er blevet krævet af dem.

Højere end ventet

De nye tal er en betydelig stigning ud over den forølgelse, som Carter-administrationen længe selv har ønsket. Hidtil har en stigning på 3 procent efter inflationen været ventet. En fem procents stigning vil betyde, at de militære bevilninger i finansåret 1981 kommer til at overstige de bevil-

ninger på 160 milliarder dollar. I 1980 var det tilsvarende tal på 138,6 milliarder.

I sin omtale gør New York Times klart, at de højere bevilninger især vil komme flåden og luftvåbenet til gode. Disse projekter skal udtrykkeligt forbedre militærets evne til at gribe ind overalt på jorden i »urocentrene«. Embedsmænd i forsvarsministeriet erklærer til New York Times, at den vigtigste årsag til, at man kan gå videre end de første planlagte 3

procent er, at der overalt i administrationen er voksende støtte til hastig dannelse af et såkaldt ekspeditionskorps.

Foruden senator Nunn og Henry Kissinger er også den afskedigede energiminister James Schlesinger med i de møder, hvor forhandlingerne mellem Carters folk og SALT-kritikerne foregår. Schlesinger var endvidere forsvarsminister i præsident Fords tid, men blev fyret på grund af sine militæriske synspunkter. JD

bogavis

Send mig gratis det nye katalog over Tidens udgivelser

Navn _____

Adresse _____

Postnummer _____

Postdistrikt _____

Inf. _____

Forlaget Tiden

Bredgade 37, 1260 K. Tlf. (01) 15 98 43

Send mig gratis det nye katalog over Tidens udgivelser

Navn _____

Adresse _____

Postnummer _____

Postdistrikt _____

Inf. _____

Forlaget Tiden

Bredgade 37, 1260 K. Tlf. (01) 15 98 43

LANCIA

Endnu fra 38.796 kr. plus lev. omk. 722 kr.

A112 - kører ca. 18 km på en liter benzin

Italiensk fuldblod
Kvik og hurtig
Stort bagagerum
Nedfældeligt bagsæde

BILsalonen

Danmarks Største Lancia Forhandler

Rosenørns Alle 9 Telf. 01-35 76 37

Vodroffsvej 59 Telf. 01-35 76 37

Osterbrogade 167 Telf. 01-20 77 09

Jul i den gamle Købmandsgård

Vi har indrettet det smukke Nyhavns-hus fra 1700-tallet med 2000 m² forretning og udstilling. Gå en tur og se på de dejlige ting. Og få en masse ideer til gaver og ønskeseddel. Kønne rustikmøbler - slagbænke - langborde - slagborde - købmandsdiske - engelske pubstole. Ting til store og små rimelige priser. - Det koster ikke noget at kigge.

Gamle dekorative jerngryder fra 45,-	Håndmalet spansk keramik Tallerkener Skåle fra 9,-	Lækre spanske håndsæber fra 3,-
Gamle stenmortere fra 10,-	Håndmalede spanske nummer skilte 7,-	24 Gamle jernnøgler 15,-
Gamle apoteker flasker fra 10,-	Gammelt pletbestik fra 10,-	Keramisk sæbeskål 45,-
Håndmalede spanske fliser fra 5,-	Glas karaffer 15,- Kasse 15,-	Gamle spanske krukker fra 25,-

Alle antikviteter ÷ 20% i december måned.

VARI-ART

NYHAVN 12 - (01) 12 07 84